

ÇEVRE SORUNLARININ YEREL YÖNETİMLER KAPSAMINDA İNCELENMESİ

Nisa ERDEM

Karadeniz Teknik Üniversitesi

Araştırma Görevlisi

Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölüm Başkanlığı 61080 Ortahisar/TRABZON

nisaerdem@ktu.edu.tr

Özet

Dünyanın ekolojik dengesinin bozulması ve ülkelerin birbirleriyle olan teknolojik transferleri, çevre sorunlarını yerel boyuttan ulusal ve uluslararası boyutlara kolayca taşımaktadır. Yaşanan toplumsal değişim ve dönüşümler, teknolojinin baş döndürücü hızı, nüfusun artışı ve belli yerleşim yerlerinde birikmesi çevre sorunlarını tetikleyen problemlerin kaynağını oluşturmaktadır. Tüm bu yaşananlar içinde, kendi sonunu göremeyen birey, çevre üzerindeki bilinçsiz hâkimiyetiyle, kendi sonunu hazırlamaktadır.

Çevre sorunlarının genellikle yerel sorunlar olarak ortaya çıkması, bu sorunların yine yerel yönetimler aracılığıyla çözüme kavuşturulmasının altını çizmektedir. "Global düşün, lokal davran" düşüncesinden hareketle, çevresel sorunların evrensel özelliklerinden yola çıkıp, yerel ölçekte, halka daha yakın birimlerce harekete geçilmesi hedeflenmektedir. Bu çalışmada, öncelikle çevre sorunları ve yerel yönetimler arasındaki bağ incelenecek ardından yerel yönetimlerin konu ile ilgili yasal sorumluluklarına değinilecektir. Böylece küçük ölçekte hareket etmekle çevre sorunlarına etkili ve kalıcı bir çözümün nasıl getirilebileceği tartışılacaktır.

Anahtar kelimeler:Çevre Sorunları, Yerel Yönetimler, Hizmette Yerellik.

INVESTIGATION OF ENVIRONMENTAL PROBLEMS IN LOCAL LEVEL

Abstract

Deterioration of the earth's ecological balance and technological transfers of countries with each other carry environmental problems from the local dimension to national and international dimensions. Experiencing social changes and

conversions, dizzying speed of technological changes, increasing of population and accumulation of population in a definite places form basic reasons of problems. Among all these things, person who can't see his end prepare his own end by dominating environment insensibly.

Usually occurring of environmental problem as local problems underlines still resolving of these problems through local governments. "Think global, act local" it is targeted to take action at local levels which closer to public by starting out from the universal characteristics of environmental problems. The study firstly, link between environmental problems and local authorities will be examined and then relevant legal responsibility of local governments will be referred. Thus, to discuss how environmental issues can be effective and permanent solution will discuss by the small-scale moves.

Keywords: *Environmental Problems, Local Authorities, Locality in the Service.*

JEL Classification: Q50, Q56, Q58

1. GİRİŞ

Türkiye merkeziyetçilik anlayışının hâkim olduğu bir yönetim sistemi tarafından yönetilmektedir. Bu anlayış, ülkede her bakımdan sağlanmak istenen birlik ve bütünlüğün bir yansımasıdır. Bu doğrultuda, Türkiye’de alınacak önemli ve büyük kapsamlı kararlar, tek bir merkezden verilmekte, uygulanmakta ve kontrol edilmektedir. Ancak, bunun dışında, daha çok yerel halkı ilgilendiren kararların, yine bu şekilde merkezden idare edilmesi çok güçtür. Özellikle nüfus sayısında meydana gelen artış, halkın ihtiyaçlarını hem çoğaltmakta hem de çeşitlendirmektedir. Tepeden uygulanacak politikaların bu talepleri etkili ve verimli bir şekilde karşılaması zor, hatta imkânsızdır. Bu nedenle, devlet bu tarz istek ve taleplerin yerine getirilmesini sağlamak üzere yerel birimlerle yetki, sorumluluk ve kaynak paylaşımı yapmaktadır. Merkeziyetçiliğin oluşturduğu olumsuzluklar “yerellik ilkesi” uygulanarak bertaraf edilmek istenmektedir.

Yerel yönetimler anayasal çerçevede üç başlık altında toplanmaktadır; il özel idaresi, belediye ve köy. Bunun dışında anayasanın 127. Maddesinde “Kanun büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir” denilmektedir. Yasa koyucu, bu konuda Büyükşehir Belediyesi adında yeni bir belediye tipi benimsemiştir. Fakat bu tip belediyeler, bir metropol yönetimi olup yeni bir yerel yönetim değildir. Kamu tüzel kişiliğine sahip, serbest hareket eden ve kararlar alan, ancak idari vesayet yoluyla devletin gözetimi altındaki kuruluşlardır (Baykal,2010:486).

Yerel yönetimlerin oluşturulma amacı; halkın ihtiyaçlarını gerçek anlamda belirleyebilmek ve istek ve taleplerine, etkin ve verimli bir şekilde karşılık verebilmektir. Yerel birimlerin sınırları içinde bulunan insanların sorunlarının temel kaynağı, büyük ölçüde çevresel faktörlerden kaynaklanmaktadır. Bunun sebebi çevresel öğelerin bir gün tükenebileceğinin unutuluyor olmasıdır. Çevre sorunları, yerel yönetimlerin üstlendiği sorumlulukların bir parçasıdır. Bu sebeple yerel yönetimlerin görevlerinden biri de, hizmet verdikleri yerin özelliklerine uygun çevre politikaları gerçekleştirmektir. Çevre sorunlarının ulaştığı boyutlar köklü ve etkin çözümler gerektirdiğinden, yerel halkın ve yerel yönetimlerin doğrudan katıldığı çevre koruma ve geliştirme süreçlerine elverişli bir yerel yönetim yapısı ve ortamı yaratılmalıdır (Geray,1998:64).

Amaç çevre sorunlarının kaynağına inmektir. Çalışmada, yerel yönetimlerin bu alandaki yeri ve önemi üzerine durulmuştur. Sorunlar, bugün her ne kadar küresel boyutlara ulaşmış olsa da, çevre problemlerinin temel de kaynağını insan faktörü oluşturmaktadır. Yerel yönetimlerin, hem hizmet yürüttükleri sınırların çevresel özelliklerini daha iyi bilebilecekleri hem de bu sınırlar içindeki insanlara daha yakın olabilecekleri varsayılmaktadır. Dolayısıyla uygulanacak çevre politikalarının, yerel düzeydeki birimler dışında tutulması doğru olmayacaktır.

2. ÇEVRE SORUNLARI

Çevre, tüm canlı organizmaların yaşadığı ve geliştiği yer ve aynı zamanda hayati fonksiyonlarının bağlı olduğu dış ortamlarıdır. Çevre, bahsedilen canlı organizmalar ile karşılıklı etkileşim halindedir. Canlı türleri, çevresel etmenlerden etkilendikleri gibi, onları etkilemektedir de.

Çevreyi, fiziksel ve biyolojik unsurlarını dikkate alarak açıklamak da mümkündür. Çevrenin iklim, hava, su ve topraktan oluşan fiziksel çevre unsurları cansız çevreyi; insan, hayvan, bitki örtüsü ve mikroorganizmadan oluşan biyolojik çevre unsurları ise canlı çevreyi meydana getirmektedir. Böylece çevre, canlı ve cansız varlıkların etkileşimleriyle oluşmaktadır denebilir (Bulut, 2008: 5).

Çevre, doğal ve yapay olmak üzere ikiye ayrılarak incelenmektedir. Bunlardan doğal çevre, insan müdahalesi olmadığı için değişikliğe uğramamış çevre olarak tanımlanırken, yapay çevre, insanlığın varoluşundan beri gelişen bir süreç içinde müdahalesi ile oluşturduğu çevreye denilmektedir (Görmez,2007:8). Özellikle ikinci grup içinde yer alan çevre, büyük ölçüde çevre sorunlarının da kaynağını oluşturmaktadır. İnsanların etkileşim halinde olduğu bu alan, yine insanlar tarafından en fazla zarara uğratılan yerlerdir.

Çevre üzerindeki bozulmaların meydana getirdiği problemler, çevre sorunları olarak adlandırılmaktadır ve bu, günümüzde insanoğlunun en sık karşı karşıya kaldığı sorunlardan biridir. Kendi istek ve ihtiyaçları doğrultusunda çevreyle karşılıklı etkileşim içinde bulunan insan, bu etkileşimde hâkim bir rol üstlenmektedir. Nüfus patlaması, düzensiz kentleşme, tüketimin artması ve sanayileşme gibi ana etkenlerle birlikte bazı ekonomik nedenler de çevre sorunlarının boyutlarını genişletmektedir. Bedel ödemeksizin kullanılan doğal kaynakların aşırı tüketimi ve ekonomik faaliyetlerin bir takım negatif dışsallıkları, çevresel sorunlarını yerel, ulusal ve uluslararası tartışmaların odağına yerleştirmektedir (Arslan ve Ökmen, 2006: 1041).

Doğal kaynaklar sınırsız olarak kendini yenileme olanağına sahip bulunmamaktadır. Doğal kaynakların tahribi sonucu ortaya çıkan çevre sorunları hem bir sonuç hem de dinamik bir süreçtir. Zamana, yere ve coğrafyaya göre farklılık gösterebilen sorunların etkinlik düzeylerinin doğru saptanabilmesi için öncelikle nedenlerinin ortaya koyulması gerekmektedir (Mutlu,2002:36).

Çevre sorunlarının kaynağı niteliğinde sayılabilecek pek çok neden bulunmaktadır. İnsanların zorunlu (kömür, kâğıt, enerji) ya da isteğe bağlı (lüks eşyalar, araba, çevreye zarar veren kişisel bakım ürünleri) tüketim ürünlerini bilinçsizce kullanması, doğal afetler, düzensiz yerleşme, yığılma ve birikme gibi kentleşme olgusunun ortaya çıkardığı olumsuz yönleri, küçük yerleşim yerlerinde halkın geri dönüşümlü kullanmadığı doğal kaynaklar (ormanların yakacak temini için tahribi ve hayvanların otlatılması gibi), teknolojik gelişmelerin neden olduğu hava, su ve gürültü kirlilikleri, katı atıklar ve çöp gibi daha birçok neden çevre sorunlarının temelinde yatan problemleri oluşturmaktadır.

Her insanın sağlıklı ve yaşanabilir bir çevrede yaşama hakkı bulunmaktadır. Bu durum anayasanın çeşitli maddelerinde düzenlenmekle beraber, 56. maddesinde açık bir biçimde “Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir” denilmektedir.Sadece anayasada değil, çıkarılan çeşitli kanun ve yönetmeliklerde de çevre ile ilgili konulara verilen önem dile getirilmiştir. Ancak bunların günümüzde ne denli etkili olduğu ve uygulamaya geçirildiği tartışma konusudur.

3. YAŞANABİLİR ÇEVRE VE DEVLETİN ÖRGÜTSEL YAPISI ARASINDAKİ BAĞ

İnsan kaçınılmaz olarak sürekli bir biçimde çevreyle iletişim ve etkileşim halindedir. Bu iletişim ve etkileşim hali, onun çevreye olan bağımlılığının bir

parçasıdır. Bunun bilincinden uzak olan insanın, çevrede neden olacağı tahribatlarda elbette kaçınılmaz olacaktır. Oysa çevreyi korumak ve geliştirmek devletin olduğu kadar, insanların da görev ve sorumluluğuna girmektedir. Çevre sorunlarının yerle indirgenmesindeki amaç da bir bakıma budur. Herkesin yaşanabilir bir çevre hakkına sahip olduğunu insanların beynine yerleştirmektir. Bu sebeple, çevreyi kullanan insan ile çevresel düzenlemeleri yöneten devlet arasında bir koordinasyon şarttır. İnsan ve devlet unsurlarını bu bakımdan ne kadar yaklaştırabilirsek, çevre sorunları da o kadar kolay ortaya koyulabilecektir. Bunun için devletin merkezi teşkilatının dışında yerel meseleler ile daha yoğun meşgul olabilecek başka teşkilatlanmalara ihtiyaç vardır. Bunun için, etkili bir teşkilatlandırma oluşturmak, öncelikle yapılması gereken şeydir. Dolayısıyla personel, teknik altyapı ve donanım, çevresel eylem planları, finansman gibi etkili çevre yönetim sisteminin varlığına ihtiyaç vardır. Çevre yönetim örgütlenmesi, çevre yönetim sisteminin varlığının temel göstergeleridir. İyi bir örgüt yapısı için, personel, teknik altyapı ve donanım, çevresel eylem planları, finansman gibi etkili çevre yönetim sistemine ihtiyaç vardır. Bunun için en önemli kriter örgüt yapısıdır (Baykal, 2010: 481-482).

Toplumsal ihtiyaçların çokluğu ve çeşitliliği dolayısıyla bunların tümünün merkezden yürütülme imkânı bulunmamaktadır. Bu nedenle, ihtiyaçların karşılanması üzere gerçekleştirilecek politikaların bir kısmı genel hatlarıyla merkez tarafından belirlendikten sonra, ayrıntılarıyla düzenlenmek üzere yerel birimlerin yetki ve sorumluluğuna bırakılırlar.

Yerel yönetimler, belirli bir coğrafi bölgede yaşayan insanların mahalli, müşterek ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla oluşturulmuşlardır. Yerinden yönetim ilkesine göre kurulur ve yönetilirler (Parlak ve Ökmen, 2015: 20). Bu kuruluşlar, belli yerleşim bölgelerindeki, sayısı hızla artmakta olan insanların ve boyutları sürekli genişleyen mekânların gereksinimlerinin giderilmesini sağlamak, büyümeyi yönetmek, yönlendirmek ve denetlemekle görevlidirler. Zira nüfus artışı ve mekânsal büyüme daha fazla nüfusa, daha geniş alana daha çok ve çeşitli hizmet sunulmasını gerektirmektedir (Yaşamış, 1991: 178). Bunların, sınırları dâhilindeki halka en yakın oldukları ve bu halkın ihtiyaçlarına en etkin ve verimli şekilde cevap verebilecekleri varsayılmaktadır. Bu nedenle, yerel yönetimler günümüzde karar organları seçimle iş başına gelen, merkezi yönetimden özerk, mali ve personel kaynağı olan bağımsız kamu tüzel kişilikleri olarak hizmet vermektedirler.

Yerel yönetimler, dünyanın birçok ülkesinde köy, kasaba, şehir, büyükşehir ve bölge yönetimleri şeklinde teşkilatlanmışlardır (Bulut, 2008: 12). Ancak yerel

yönetimlerin işleyiş modeli uygulandığı ülkeye göre büyük farklılıklar göstermektedir. Bu farklılık, ülkelerin sahip olduğu devlet şekillerinden kaynaklanabileceği gibi, ülkelerin sosyal, ekonomik, kültürel özellikleri ve tarihi nedenlerden de kaynaklanabilmektedir. Örneğin, İtalya ve Fransa üniter iki devlettir ve her iki ülkede de belediyeler, il yönetimleri ve bölge yerel yönetimleri olmak üzere üç tür yerel yönetim modeli bulunmaktadır. Almanya ise federal bir devlettir ve yerel yönetim modeli birçok Avrupa ülkesinden oldukça farklıdır. Almanya'daki yerel yönetimleri kırsal ve kentsel yerel yönetimler olarak iki gruba ayırmak mümkündür. Kırsal yerel yönetim modelinde ilçe ve ilçeye bağlı belediyeler; kentsel yerel yönetim modelinde ise ilçeden tamamen bağımsız ve nüfusu genellikle 100.000'in üzerinde bulunan belediyeler bulunmaktadır. Kentsel alanda teşkilatlanmış bu belediyeler, kırsal yerel yönetimlerdeki, hem ilçelerin hem de ilçeye bağlı belediyelerin yaptığı hizmetleri yerine getirmektedir. Diğer yandan, Belçika'da federal bir devlet olmasına karşın, yerel yönetim yapısı İtalya ile benzerlik göstermektedir. Bu durumun nedeni, yukarıda da belirtildiği üzere ülkelerin devlet şekillerinin dışındaki tarihi ya da toplumsal diğer özelliklerinin farklı olmasından kaynaklanmaktadır.

Uygulanan birbirinden farklı yerel yönetim modelleri olmakla beraber, ülkelerin birçoğunda yerel yönetim birimleri içindeki en yaygın ve etkin birim belediyedir. Bu şaşırtıcı bir sonuç değildir. Zira bugün Türkiye'ye bakıldığında nüfusun %93'ü belediye sınırları içinde yaşamaktadır (www.tuik.gov.tr). Almanya'da da bu oran neredeyse her yıl artış göstermektedir. 2014 yılı itibariyle Almanya'da nüfusun %75'i belediye hizmetlerinin verildiği kentsel alanlarda yaşamaktadır (<http://www.factfish.com/de/statistik-land/deutschland/stadtbevölkerung>).

Çevre sorunlarının yerel düzeye indirgenmesini birçok nedene dayandırmak mümkündür. Aşağıda önemli görülen başlıca iki nedenden bahsedilmiştir:

- İlk olarak, daha önce de belirtildiği üzere, yerel birimler insan ihtiyaçlarına yerellik ilkesi gereği en yakın birimlerdir. Çevresel sorunların sadece ne olduğuyla değil, nasıl ortaya çıktıklarıyla da haberdar olma imkânına sahiptirler. Çevresel sorunlar, yerleşim birimlerinin kendi içinde kendi imkânlarıyla halledebilecekleri sorunlar olmayıp, kısa zamanda yayılma gösterebilmektedirler. Hiçbir yerleşim birimi hatta ülke dışarıda yaşanan çevre sorunlarına kayıtsız kalmaz. Zira hiçbir çevresel sorunları kendi sınırlarına sokmama imkânına sahip bulunmamaktadır. Bu nedenle, bu sorunların daha bu aşamaya varmadan ortadan kaldırılması ya da en azından önleyici faaliyetlerle kontrol altında tutulması gerekmektedir. Bunun için her bakımdan iyi donanıma sahip merkez tarafından da desteklenen bir örgütlenme şarttır. Bu

örgütlenmenin merkez tarafından destek görmesindeki kasıt, yeterli personel ve kaynak aktarımının yapılmış olmasıdır.

• Diğer yandan, çevre sorunları çıkış noktası itibariyle yerel sorunlardır. Çevre sorunları, yerel toplumlara, ülkeleri, anakaraları aşan hatta evrene kadar uzanan boyutlar kazanmakla birlikte, sorunlar belli bir yerde çıkmaktadır. Örneğin, Çernobil'deki kazanın yarattığı olumsuz etkiler başta Türkiye olmak üzere pek çok ülkeyi içeren çok geniş bir bölgeye yayılmıştır. Ama kirliliğin, tehlikenin çıktığı yer bellidir ve belli bir yerleşme noktası olan Çernobil'dir. (Geray,1998:57).Bugün Çernobil aradan geçen yıllara rağmen hala bir hayalet şehirdir.Çernobil'den yayılan radyoaktif maddeler tüm Ukrayna'yı etkilemekle de kalmamıştır. Çevre ülkelerde yaşanan bu felaketten nasiplerini almışlardır. Bu durum sadece Çernobil ile sınırlı değildir. Son 50 yıl içinde sularının %90'ının azaldığı Aral Gölü'nde bu konuya verilebilecek diğer önemli örneklerdendir. Bunlar gibi daha birçok örnek, evrensel düzeyde yaşanan çevre sorunlarının temelde yerel düzeyde ortaya çıktıklarının birer göstergesidir.

•Son olarak, çevre sorunlarının çözüme kavuşturulması noktasında hedeflenen sonuçlara ulaşmak için, halkında sürece dâhil edilmesi gerekmektedir. Zira yöneticiler çoğu zaman halkın talep ve istekleri doğrultusunda harekete geçerler. Oysahalk merkezî yönetime kolay kolay sesini duyuramamakta, duyurabilse bile merkezi yönetime istediğini yaptıramamaktadır (Bulut, 2008: 13). Yerel yönetimlerin “yakınlık ilkesi” halkın yerel yönetim birimleriyle birlikte hareket edebilmesine olanak sağlamaktadır.

Yukarıda bahsedilenler çevre sorunlarının neden yerel düzeyde ele alınması gerektiğini açıklamaktadır. Bunun dışında sayılabilecek elbette başka nedenlerde mevcuttur. Diğer yandan günümüzde yerel yönetimlerin çevre ile ilgili meselelerde ne kadar görev ve sorumluluk üstlendiklerine kanunlar çerçevesinde bakmak gerekmektedir.

3.1.İl Özel idaresi Kapsamında Çevre

İl özel idaresi, il sınırları içinde yaşayan halkın yerel ve ortak nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere, karar organları seçimle iş başına gelen, mali ve idari özerkliği bulunan kamu tüzel kişisidir. İl özel idaresi eğitim, sağlık, sosyal yardım gibi daha pek çok alanda çeşitli görevleri yerine getirmekle yükümlüdür. Bu görevlerin bir kısmı il sınırları içinde yerine getirilirken, bir kısmı ise belediye sınırları dışında yerine getirilmektedir:

Sağlık, gençlik ve spor, tarım, sanayi ve ticaret, belediye sınırları il sınırlanan büyükşehir belediyeleri hariç ilin çevre düzeni planı, bayındırlık ve iskân,

toprağın korunması, erozyonun önlenmesi, kültür, sanat, turizm, sosyal hizmet ve yardımlar, yoksullara mikro kredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları, ilk ve orta öğretim kurumlarının arsa temini, binaların yapım, bakım ve onarımı ile diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin hizmetleri il sınırları içinde yapar.

İmar, yol, su, kanalizasyon, katı atık, çevre acil yardım ve kurtarma, orman köylerinin desteklenmesi, ağaçlandırma park ve bahçe tesisine ilişkin hizmetleri belediye sınırları dışında yapar (Şengül,2014:55).

Görüldüğü üzere il özel idaresine verilen görevlere çevre ile ilgili konularda girmektedir. Burada dikkat çekilmesi gereken ikinci bir husus, özellikle katı atık ve çevre ile ilgili görevlerin belediye sınırları dışında tutulmasıdır. Bu durum, çevresel faaliyetlerin her yerleşim yerine göre farklı özellikler göstereceğinden hareketle, yerellik ilkesinin önemini bir kez daha göstermektedir.

İl özel idaresinin çevre ile ilgili çeşitli görev ve sorumluluklarından bazılarınaşğıdaki gibidir:

İl özel idaresi sağlık, eğitim, spor, çevre, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında ilde dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular (md 65). İl özel idaresi, yangın, sanayi kazaları, deprem ve diğer doğal afetlerden korunmak veya bunların zararlarını azaltmak amacıyla ilin özelliklerini de dikkate alarak gerekli afet ve acil durum plânlarını yapar, ekip ve donanımı hazırlar. İl özel idaresi, il dışında yangın ve doğal afetler meydana gelmesi durumunda, bu bölgelere gerekli yardım ve destek sağlayabilir (md 69).

Bunların dışında il özel idaresinin çeşitli diğer kanunlardan ve yönetmeliklerden doğan, çevrenin korunması ve düzenlenmesine ilişkin görev ve sorumlulukları bulunmaktadır.

3.2. Belediyeler Kapsamında Çevre

Belediye, tıpkı il özel idaresi gibi ama belediye sınırları içinde yaşayan halkın yerel ve ortak nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere, karar organları seçimle iş başına gelen, mali ve idari özerkliği bulunan kamu tüzel kişisidir. İl özel idaresi ve köyle karşılaştırıldığında, belediyelerin halka yönelik hizmet alanları ve hizmet kolları farklılaşmakta ve hizmetleri sayıca artmaktadır. Belediyelerin ‘‘Beşikten Mezara Kadar’’ diye tabi edilen hizmet anlayışı da bunu doğrulamaktadır. Yerel ortak gereksinimleri karşılamakla yükümlü olan belediyeler, hukuki düzenlemeler

sayesinde çevreye yönelik hizmetlerle de doğrudan ilişkili kurumlar haline gelmiştir (Kızılboğa ve Batal,2012:204).

5393 sayılı Belediye Kanunu'na göre belediyeler, mahallî müşterek nitelikte olmak şartıyla:

İmar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel alt yapı; coğrafi ve kent bilgi sistemleri; çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans; şehir içi trafik; defin ve mezarlıklar; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar; konut; kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor; sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar veya yaptırır. (...) kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlayabilir; bu amaçla bakım ve onarımını yapabilir, korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa edebilir (md 14).

Bunun dışında belediyeler çeşitli yetki ve imtiyazlar ile de donatılmışlardır. Özellikle kanunun aşağıdaki hükümleri konumuz ile yakından ilişkilidir:

Müktesep haklar saklı kalmak üzere; içme, kullanma ve endüstri suyu sağlamak; atık su ve yağmur suyunun uzaklaştırılmasını sağlamak; bunlar için gerekli tesisleri kurmak, kurdurmak, işletmek ve işlettirmek; kaynak sularını işletmek veya işlettirmek... Katı atıkların toplanması, taşınması, ayrıştırılması, geri kazanımı, ortadan kaldırılması ve depolanması ile ilgili bütün hizmetleri yapmak ve yaptırmak (md 15).

Türkiye'de 2000'li yıllarda hizmette yerellik ilkesinin hayata geçirilmesi adına 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu (2004), 5393 sayılı Belediye Kanunu (2005), 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu (2005) gibi yasal düzenlemeler dışında halkın çevre sorunlarına katılım kültürü, türlü düzenlemelerle artırılmak istenmiştir. Temelleri 1983 tarihli 2872 sayılı Çevre Yasası'nın 10. Maddesine dayanan Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) uygulaması, bu alandaki önemli düzenlemelerden biri olmakla beraber eksik yanları da bulunmaktadır (Ökmen ve Demir, 2010: 265-273).

ÇED yönetmeliğinin 4. Maddesine göre: "ÇED, gerçekleşmesi planlanan projelerin, çevreye olabilecek olumlu ve olumsuz etkilerinin belirlenmesinde, olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin, seçilen yer ile teknoloji alternatiflerinin belirlenecek değerlendirilmesinde ve projelerin uygulanmasının izlenmesi ve kontrolünde sürdürülecek çalışmalar..." olarak tanımlanmıştır.

Şengül (1997: 24-25)'e göre belediyeler, çevresel bilincin geliştirilmesi ve çevrenin korunması açısından ÇED ile ilişkilendirilmesi gereken "yakın geleceğin aydın ellerdeki" birimleridir. Şengül ayrıca, güçlü ve büyük belediyeler dışındaki tek tek her bir belediyenin ÇED birimini ve gerekli laboratuvarı kurmasının olanaklı olamayacağını belirtmiş ve bu amacı gerçekleştirmek için belediye birliklerinin faaliyete geçmesi gerektiği üzerinde durmuştur. Sebebi ise, belediye birliklerinin ülke düzeyinde yaygınlaşmaya başlamasıdır. Çevreyi etkileyen projelerde, belediyelere ÇED yaptırma sorumluluğunun getirilmesi, ÇED uygulamasını üstlenen belediye birliklerinin kurulmasını da yaygınlaştıracaktır. Bu şekilde, hem ÇED uygulamalarının artması hem de projelerin belediyeler tarafından bütün yerel koşullar gözetilerek, izlenmesi ve kontrol edilmesi sağlanacaktır. Ayrıca, merkezi yönetimin elinde bürokratik bir formaliteye dönüşmüş olan ÇED uygulamaları, ek yüklerden kurtarılmış olacaktır.

3.3.Köy Kapsamında Çevre

Köy de belediye ve il özel idaresi gibi kamu tüzel kişiliğine sahip bir yerel yönetim birimidir. Köyler demokrasinin en önemli temsilcileridir ancak kaynak aktarımını sağlayamayışı sebebiyle günümüzde merkezi yönetime bağımlı olarak varlığını sürdürmektedir. Oysa köyler yerellik ilkesi gereğince halka en yakın olan yerel yönetim birimleridir.

Köylerin mecburi ve isteğe bağlı olmak üzere iki türlü görev ve sorumlulukları vardır. Bu görev ve sorumlulukları büyük ölçüde çevre ile ilgili konuları da kapsamaktadır. 442 sayılı Köy Kanunu'na göre köyün mecburi işlerinden bazıları şunlardır:

Sıtma, sivrisinek tarafından aşılandığı ve sivrisinek de su birikintilerinde barındığı ve ürediği için her şeyden evvel köy sınırı dâhilindeki su birikintilerini kurutmak; Köye kapalı yoldan içilecek su getirmek ve çeşme yapmak, köyün içtiği su kapalı geliyorsa yolunda delik deşik bırakmamak ve mezarlıktan veya süprütülük ve gübrelikten geçiyorsa yolunu değiştirmek; (...) Köy yollarının ve meydanının etrafına ve köyün içinde ve etrafındaki su kenarlarına ve mezarlıklara ve mezarlık ile köy arasına ağaç dikmek; Ekine, mahsule, yemişli, yemişsiz ağaçlara, bağlara, bahçelere zarar veren kuşları, böcekleri, tırtılları öldürmek; Köy halkının ekilmiş ve dikilmiş mahsullerini, ağaçlarını her türlü zarar ve ziyandan muhafaza etmek (...) (md 13).

Köyler daha öncede belirtildiği üzere kaynak yönünden yeterli imkânlarla sahip bulunmamaktadırlar. Ancak köyler doğal kaynaklara da en yakın birimlerdir. Köy sınırları içindeki halkın hayati fonksiyonları büyük ölçüde doğrudan doğal

kaynaklara bağlı bulunmaktadır. Köy, teknoloji ve sanayi gibi doğal çevreye zarar veren olguların henüz yerleşemediği alanlar olması sebebiyle, çevre sorunlarının en az olduğu yerlerdir. Dolayısıyla bilhassa bu tarz yerleşim yerlerindeki doğal kaynakların kullanımına dikkat edilmesi, çevre sorunlarını azaltmada atılacak öncelikli adımlardan biri olacaktır. Dahası köyler, nüfusun az ve homojen olduğu yerel yönetim birimleridir. Dolayısıyla çevre gibi daha birçok sorunun kontrol altına alınmasının da kolay olduğu alanlardır.

4. ÇEVRE POLİTİKASI ARAÇLARI: ÇEVRE VERGİSİNİN YEREL DÜZEYDE UYGULANMASI

Günümüzde nüfus artışına paralel olarak yaşanan kentleşme, sanayileşme ve teknolojinin artan oranda kullanımı, çevre üzerinde yüksek düzeylerde kirlilik oluşturmaktadır. Bu kirliliğinin ortadan kaldırılması amacıyla çeşitli çevre politikaları uygulanmaktadır. Uygulanan çevre politikalarını düzenleyici ve ekonomik çevre politikaları olarak iki ana başlık altında toplamak mümkündür. Bunlardan düzenleyici çevre politikaları devletin, ülke istikrarını devam ettirmek amacıyla, serbest piyasa koşullarının işlevsiz kaldığı durumlarda yaptığı her türlü düzenleyici işlemlerdir. Bu politika türü, büyük ölçüde merkeze külfetler yüklemekte ve yönetimde esnekliği engellemektedir. Bu nedenle, ekonomik çevre politikaları düzenleyici politikalara göre daha etkili politikalar olarak tercih edilmektedir.

Ekonomik çevre politikalarından en etkili olanı, çevre vergileridir. Çevre vergileri, üreticiler ve tüketiciler için bir takım zorlayıcı düzenlemelere gitmeyi öngörür. Bu şekilde, tüketicilerin çevreyi en az kirleten ürünleri tercih etmesi, üreticilerin ise çevre kirliliğini azaltmaya yönelik yatırımlarda bulunması istenir. Çevre vergilerinde amaç, çevreye zarar veren maddelerin kullanımı ve faaliyetlerin gerçekleştirilmesi durumunda, bunlar üzerine ek bir maliyet yükleyerek negatif dışsallık yaratılmasıdır. Bu şekilde çevreye verilen zararların minimum düzeye indirgenmesi istenmektedir. Diğer yandan, merkezi yönetimin ve yerel yönetimlerin bulunduğu sürdürülebilir çevresel faaliyetlerin finansman kaynağını sağlamak da çevre vergilerinin uygulama amaçlarından biridir.

Yerel yönetimler, çevresel özelliklere en yakın birimlerdir. Dolayısıyla çevre sorunlarında uygulanacak politikalardan biri olan çevre vergisinin, yerel yönetimlerin dışında tutulması doğru olmayacaktır. Çevre korumanın sağlanmasında oluşturulacak sistemle ilgili olarak; çevre korumasının ulusal düzeyde tam bir kamusal mal olması, çevre korumasının yerel düzeyde tam bir kamusal mal olması ve yerel düzeyde meydana gelen dışsallıklar olmak üzere üç

temel ölçüt vardır (Oates ve Dalmazzone'den aktaran Gündüz ve Agun,2013:61-62):

Çevre korumasının ulusal düzeyde tam bir kamusal mal olması; çevre kirliliğinin hangi yerleşim yerinde ortaya çıkarsa çıksın, ülke genelinde aynı çevresel sorunları ortaya çıkarıyor olmasıdır. Herhangi bir yerleşim yerindeki bir çevresel sorunun etkileri, toplamda tüm ülke çapında hissediliyorsa burada alınacak önlemler ya da uygulanacak politikalar merkez tarafından yapılmalıdır. Ölçek ekonomisi gereği, uygulanacak politikalarda etkinlik sağlanması için yapılması gereken şey de budur.

İkinci olarak, çevre korumasının yerel düzeyde tam bir kamusal mal olmasından kasıt ise; herhangi bir yerleşim yerinde çıkan çevresel sorunların etkilerinin sadece o bölgede hissediliyor olmasıdır. Böyle bir durumda bu bölgede yaşanan sıkıntılar en iyi şekilde yerel birimlerce tespit edilebileceğinden, uygulanacak politikalarda da yine ilgili yerel birimin söz sahibi olması gerekir.

Son ölçüt ise yerel düzeyde meydana gelen dışsallıklardır. Dışsal etki ya da dışsallık, bir birimin üretim ya da tüketim kararlarının –istem dışı ve bedel ödemeksizin- başka bir birimin kârı ya da zararı üzerindeki sahip olduğu etkiyle meydana gelir (Perman ve diğerleri, 1999: 134). Dışsallıklar pozitif bir etkiye sahip olabileceği gibi negatif bir etkide de bulunabilir. Burada anlatılmak istenen husus negatif dışsallıklardır. Kişinin konutunu ısıtmak için yaktığı yakıt ya da otomobilinin çıkardığı egzoz gazı, kapalı mekânda içilen sigaranın içen kişinin kendisi dışındaki bireylerin sağlığına verdiği telafi edilmeyecek zararlar veya yüksek sesle müzik dinleyen insanların çevresi üzerinde yarattığı gürültü kirliliği gibi olumsuzluklar negatif dışsallığa verilebilecek örneklerden birkaçıdır (Dağdemir, 2003: 80,81).

Ülke içerisindeki yerel birimler çoğu zaman rekabet halindedir. Bu rekabetin her zaman adil olarak sürdürüldüğünü söylemek çok güçtür. Yerel yönetimler özerk birer kamu tüzel kişileri olduklarından dolayı kendi kaynak ve imkânları ile rekabet etme olanaklarını da kendileri oluşturmaktadır. Negatif dışsallıklar yoluyla bir kentin (yerleşim biriminin) refahının diğer bir kentin neden olduğu çevre kirliliği sonucu azalması mümkündür. Ayrıca refah kaybına uğrayan tarafın, uğradığı zararı telafi etmek için karşı tarafı harekete geçirme imkânı da bulunmamaktadır. Bunun dışında ulusal ya da uluslararası düzeyde yaşanan çevre sorunlarının dışsal etkileri yerel birimlerce aynı oranda hissedilmemektedir. Çevrenin korunması hususunda bazı yerel birimler, imkânları doğrultusunda yüksek düzeylerde çevre standartları oluştururken, bazılarında ise oluşturulacak

çevre standartları sadece yüksek maliyetler manasına gelmektedir. Bu gibi durumlarda beklenen şey, merkezin müdahale etmesi ve yerel yönetimler arasındaki dışallıktan çıkacak dengesizlikleri düzenlemesidir.

Görüldüğü üzere çevre vergilerinin yerle indirgenmesinden kasıt, sadece yerel birimlerin sınırları dâhilinde sağlanacak yararın elde edilmesinden ibarettir. Eğer dışallık (negatif dışallık), ulusal düzeyde gerçekleşiyorsa merkezi; yerel düzeyde gerçekleşiyorsa yerel önlemler alınmalıdır. Diğer yandan, yerel yönetimlere yüklenecek böyle bir yük, yerleşik seçmenlerin, merkezi yönetimi değil yerel yönetimi sorumlu tutmalarına neden olacaktır. Bu da, yerinden yönetim sisteminin temel argümanlarından biri olan katılım ilkesinin canlandırılmasını sağlayacaktır.

Kletzan ve Schratzenstaller (2007:149)'in, çevre vergilerinin hangi yönetim düzeyinde (merkezi yönetim ya da yerel yönetimler) belirleneceği konusunda mevcut çalışmaları bulunmaktadır. Buna göre, konu ile ilgili beş kriter belirlenmiştir. Bunlardan biri, çevresel dışallığın yayıldığı coğrafyanın genişliği ile alakalıdır. Burada dikkat edilecek hususlardan biri ölçek ekonomileri diğeri de yerel birimlerin birinin aldığı bir vergilendirme kararının başka bir yerel birime fazladan yük yüklememesi olmalıdır. İkinci kriter, vergi matrahında meydana gelen hareketlenmelerdir. Vergi tabanı değişiklik gösteren vergiler yerel birimler için uygun değildir. Bunların dışında çevre kalitesi ve çevre vergisi oranı, yerellik düzeyi ve gelir esnekliği de belirlenmiş diğer kriterler arasındadır.

Bu kriterler 1 ile 4 arasında derecelendirilmişlerdir. 1'e yaklaştıkça tam yerelleşme, 4'e yaklaştıkça tam merkezileşme ifade edilmek istenmiştir. Toplam puanlamada çıkan rütbe düşükse vergi türü yerel yönetim düzeyinde, yüksekse merkezi yönetim düzeyinde uygulanmalıdır (Kletzan ve Schratzenstalle 2007: 149).

Diğer yandan, vergi toplama işleminin yerel düzeyde uygulanabilmesi için verginin doğmasından toplanmasına kadar tüm işlemlerin (konusunun ve matrahının belirlenmesi, tarh ve tahakkuk etmesi, tahsilatı gibi) ilgili yerel birimler tarafından yapılıyor olması gerekir. AB ülkelerinden bazılarında bu, belirli ölçüde gerçekleştirilmektedir. Örneğin, Fransa'da mesken çöplerinin taşınması vergisinin matrahının belirlenmesi ve tahsilatının yapılması merkezi yönetim tarafından yapılmakta ancak, vergi gelirlerinin tümü yerel yönetime aktarılmaktadır. İrlanda'da atık gömme vergisinin oranını, matrahını belirleme ve indirimleri düzenleme merkezi yönetime ait olurken, verginin tahsilatını yerel yönetimler yapmakta ve gelir yerel yönetimler ile Çevre Fonu arasında

paylaşılmaktadır. İtalya’da belediye çöp ve hizmetler vergisinin oranı ve vergi indirimine yönelik düzenlemeler yerel yönetimler tarafından yapılmaktayken vergi matrahını belirleme ve vergi tahsilatı merkezi yönetimin yetkisindedir. Vergi gelirinin tamamı ise yerel yönetimlere aktarılmaktadır. Slovakya Cumhuriyeti’nde belediye ve küçük inşaat atıkları vergisi tam bir yerel vergi özelliği taşımaktadır. Çünkü bu verginin oranını ve matrahını yerel yönetimler belirlemekte, tahsilatını yapmakta, indirimleri düzenlemekte ve gelirin tamamı kendilerine kalmaktadır. Verginin mükellefleri belediye sınırları içinde kalıcı veya geçici olarak ikamet edenler ile ticari faaliyette bulunan tüzel kişilerdir. Verginin konusunu belediye sınırları içerisinde oluşan atık ve küçük inşaat atıkları oluşturmaktadır (Gündüz ve Agun,2013:69-70).

Türkiye’de ekonomik çevre politikalarının başında çevre temizlik vergisi gelmektedir. Belediye Gelirleri Kanunu’nun 44. maddesine göre: ‘‘Belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde bulunan ve belediyelerin çevre temizlik hizmetlerinden yararlanan konut, iş yeri ve diğer şekillerde kullanılan binalar çevre temizlik vergisine tabidir.Türkiye’deki çevre temizlik vergisi merkezi yönetim tarafından belirlenmekte sadece tahsilatı belediyeler tarafından yapılmaktadır. Bununla beraber toplanan gelirlerin tamamından belediyeler faydalanmaktadır.

Türkiye’de toplanan çevre temizlik vergisinin katı atıklara ilişkin kısmı, katı atıkların niteliği ve miktarını değil binaların bulunduğu yerin özelliklerini dikkate almaktadır. Daha önce çevre vergilerinin amaçlarından bahsedilirken, tüketicilerin çevreye daha az zarar verecek ürünleri tercih etmesi istendiği üzerine durulmuştu. Ancak kanunun bu şekilde, tüketicilerin çöplerini oluştururken atık miktarının azaltılması ya da atıkların geri kazanımını teşvik etmediği görülmektedir.Dolayısıyla kanun tüketicileri daha az atık üretmeye zorlayacak bir mekanizma sağlayamamaktadır. Dolayısıyla Türkiye’de uygulanan çevre temizlik vergisinin çevre koruma amaçlı olmadığı düşünülmektedir (Bulur, 2008: 67-68).

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çevre sorunları yayılma potansiyelinin büyük olduğu evrensel sorunlardır. Her ülkenin kendine has çevre sorunlarının olması mümkün değildir. Herhangi bölgede yaşanan bir çevre sorunu ister istemez çevresindeki diğer yerleşim alanlarında da kendini hissettirecektir. Bu nedenledir ki, bugün çevre sorunları büyük, küçük, gelişmiş ya da gelişmekte olan tüm ülkelerin ortak problemidir.

Çevre sorunlarının temel kaynağını insan faktörü oluşturmaktadır. İnsan sınırsız ihtiyaçları olan bir varlıktır ve hayatını devam ettirmek üzere çevre ile sürekli

etkileşim halindedir. İnsanın, çevresel varlıkların bir gün tükenebileceğini öngörememesi, çevreyi bilinçsizce kullanmasına, hatta tahrip etmesine neden olmaktadır.

İnsana, insan ihtiyaçlarına en yakın birimler günümüzde yerel düzeyde hizmet eden yönetimlerdir. Bunlar, Türkiye’de kanun maddeleri tarafından il özel idaresi, belediyeler ve köyler olarak belirlenmişlerdir. İl özel idaresi, belediyeler ve köyler kendilerine kanun tarafından kamu tüzel kişiliği verilmiş, mali ve idari açıdan özerk ve sınırları içinde yaşayan halkın mahalli ve müşterek ihtiyaçlarını karşılama üzere oluşturulmuş yerel birimlerdir. Her birinin çevreye dair üstlendiği görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Bu birimler içinde özellikle belediyelerin ayrı birer önemi vardır. Zira belediyeler mevcut imkân ve kaynaklarıyla, yerellik ilkesi çerçevesinde en yaygın olan birimlerdir. Dolayısıyla belediyeler, çevrenin korunması noktasında diğer yerel yönetim birimlerine kıyasla daha fazla imkâna sahiptirler. Bunlardan biri de, çevre sorunlarına daha ortaya çıkmadan çözüm yolu arayan ÇED uygulamalarıdır. Bu sebeple, bugün ÇED uygulamalarının tamamen belediyelerin denetim ve kontrolüne verilmesini öngören fikirler tartışılmaktadır.

Çevre sorunlarının çözümü amacıyla geliştirilen birçok politika günümüzde mevcuttur. Bunlar büyük ölçüde merkezi yönetim tarafından gerçekleştirilmektedirler. Bu politikalardan, ekonomik çevre politikaları, en iyi sonuçların alınacağı düşünülüyor politikalarıdır. Ekonomik politikalar içinde en etkin olanı ise çeşitli düzeylerde uygulanacak çevre vergileridir. Bu vergiler negatif dışsallığın sağlanması üzere, çevreye zarar verecek her türlü faaliyetin minimuma indirilmesi amacıyla uygulanmaktadır. Dolayısıyla bu vergilerin yarattığı dışsal negatifliğin belirli ölçütler dâhilinde yerel yönetimlerce uygulanması uygun görülmektedir. Bu ölçüler her ülkenin kendi yönetim kapasitesine göre belirlenebilecek ölçütler olmalıdır.

Bir verginin yerel düzeyde uygulanması, o verginin konusunun, matrahının ilgili yerel birimlerce belirlenmesi yine ilgili yerel birimler tarafından tarh, tahakkuk ve tahsilat işlemlerinin yapılması anlamına gelmektedir. Ancak günümüzde bu şartı uygulayabilen çok fazla ülke bulunmamaktadır. Oysa daha önce de bahsedildiği üzere, özellikle belediyeler yerel ihtiyaçların karşılanmasında faydalanılması gereken önemli birimlerdir. Bu birimlerin çevre sorunlarının üstesinden gelmek için çevre vergisi gibi güçlü bir ekonomik aracı elinde bulundurması gerekmektedir. Katılımın günümüzde artan önemine paralel olarak, böyle bir uygulamanın gerçekleştirilmesi hem çevre sorunlarının daha yakından gözlemlenmesi, hem halkın bu konuya olan ilgisinin katılım yoluyla artırılması açısından faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA:

Arslan, Nagehan Talat ve Ökmen, Mustafa, “*The Economical And International Dimensions of the Environmental Problems, Environmental Problems in the Black Sea Region and the Role of the Voluntary Organizations*”, Building and Environment, Cilt: 8, Sayı: 41, 2006.

Baykal, Tan, “*Türkiye’de Çevre Yönetim Sisteminin Yerel Örgütlenmesi*”, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 13, 2010.

Geray, Cevat, “*Yerel Yönetimler ve Çevre*”, Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt: 7, Sayı: 3, 1998.

Görmez, Kemal, Çevre Sorunları, Ankara: Nobel Yayınevi, 2007.

Gündüz, İsmail Orçun ve Agun, Bilge Hakan, “*Çevre Vergilerinin Yerel Yönetim Düzeyinde Uygulanması: Avrupa Birliği ve Türkiye Uygulaması*”, Maliye Finansal Yazıları, Cilt: 27, Sayı: 99, 2013.

Kızılboga, Ruveyda ve Batal, Salih, “*Türkiye’de Çevre Sorunlarının Çözümünde Yerel Yönetimlerin Rolü ve Önemi*”, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 20, 2012.

Kletzan, Daniela ve Schratzenstaller, Margit, “*Umweltsteuern in Österreich: Theorie des Föderalismus und Empirische Ergebnisse*”, Monatsberichte, Sayı: 2, 2007.

Mutlu, Ayşegül, Çevre Ekonomisi Politikalar Uygulamalar ve Türkiye, Marmara Üniversitesi Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi, İstanbul, 2002.

Parlak, Bekir ve Ökmen Mustafa, Yerel Yönetimler Kuram ve Uygulamada Küresel ve Ulusal Konular ve Sorunlar, 4. Baskı, Bursa: Ekin Yayınevi, 2015.

Şahin, Yusuf, Yerel Yönetimler, Bursa: Ekin Yayınevi, 2014.

Şengül, Ramazan, Yerel Yönetimler, 4. Baskı, Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 2014.

Yaşamış, Firuz Demi, “*Hızlı Kentleşmenin sonuçları ve Belediyelerin Kurumsal, Örgütsel ve Yönetimsel Olanakları*”, Amme İdaresi Dergisi, Sayı: 3, Cilt: 24, 1991.

Belediye Gelirleri Kanunu (1981), Kanun No: 2464, Kabul Tarihi: 26.05.1981, Resmi Gazete Tarihi: 29.05.1981/17354.

Belediye Kanunu (2005), Kanun No: 5393, Kabul Tarihi: 03.07.2005, Resmi Gazete Tarihi: 13.07.2005/25874.

Bulut, Süleyman, Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Çevre Politikası Uygulamalarının Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2008.

Çevresel Etki, Değerlendirmesi Yönetmeliği (1993), T. C. Resmi Gazete, 7.2.1993/21489.

Dağdemir, Özcan, Çevre Sorunlarına Ekonomik Yaklaşımlar ve Optimal Politika Arayışları, Ankara: Gazi kitabevi, 2003.

İl Özel İdaresi Kanunu (2005), Kanun No:5302, Kabul Tarihi: 22.02.2005, Resmi Gazete Tarihi: 04.03.2005/25745.

Köy Kanunu (1924), Kanun No: 442, Kabul Tarihi: 18.03.1924, Resmi Gazete Tarihi: 07.04.1924/68.

Ökmen, Mustafa ve Demir, Fatih, ‘‘Türkiye’de Katılımcı Çevresel Etki Değerlendirmesi ve Uşak İli Örneği’’, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 27, 2010.

Perman Roger, MA Yue, Mc Giluray James, Common Michael, ‘‘Natural Resource and Environmental Economics’’, (3. Ed.), England: Pearson Education Limited, 1999.

Şengül, Mihriban, ‘‘Belediyeler ve Çevresel Etki Değerlendirmesi: Etkin ve Yaygın ÇED İçin Bir Öneri’’, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 1997.

TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059[İndirme Tarihi: 05.12.2015]

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982), Kanun No: 2709, Kabul Tarihi: 07.11.1982, Resmi Gazete Tarihi: 09.11.1982/17863.

URL,Deutschland Stadtbevölkerung,(2015),<http://www.factfish.com/de/statistik-land/deutschland/stadtbevölkerung>, [İndirme Tarihi: 05.12.2015].

URL, <http://www.tukcev.org.tr/mevzuat/cevre-mevzuati/tc-anayasasi-ve-cevre> [İndirme Tarihi: 01.06.2015]